

Kongsgata 47-49

Om bygningens historie og fargehistorie

Kongsgata 47-49 heter på folkemunne «det røde huset ved Breiavatnet». I år er det 150 år siden det ble oppført. Men i 1867 var det ikke rødt – og det var ikke ett, men to hus. Nå rehabiliteres fasadene, og snart vil huset få sin opprinnelige fargeholdning tilbake.

I Kongsgata hentet arkitekten Conrad Fredrik von der Lippe inspirasjon fra den europeiske steinarkitekturen. Natursteinsbygninger var moderne i Europa, og det var vanlig å etterligne steinhus når man bygde i tegl, og til og med når man bygde i tre, som jo var vanligst i Norge. Finere norske trehus fra 1830-1860-tallet har ofte bordkledningstyper som gir mest mulig slett vegg. I stedet for vanlige hjørnebord/-kasser har de imiterte hjørnesteiner. Slike hus ble ofte malt i grå og beige natursteinfarger. Dette er også bakgrunnen for fargevalget til von der Lippe: Kongsgata 47-49 skulle fremstå som et europeisk sandsteinshus.

Med «ny» farge som tar utgangspunkt i originalen, vil bygningen formidle en riktigere versjon av et stykke Stavangersk arkitekturhistorie.

Conrad Fredrik von der Lippe og Kongsgata 47

«Fritz» von der Lippe (1833-1901) var arkitekt for de to husene, og han oppførte det nordre, nr. 47, som sin egen bolig. Han kom likevel ikke til å bo der lenge.

Han kom fra Kristiansand og utdannet seg til arkitekt i Tyskland. I 1857, temmelig nyutdannet, flyttet han til Stavanger som byens første utdannede arkitekt. Von der Lippe tegnet blant annet St. Petri kirke, Sangsalen på Kongsgård skole, hovedbygget på Misjonshøyskolen og flere betydelige bygninger som senere er revet. Han hadde også ansvaret for den store rehabiliteringen av domkirken på 1860-tallet.

Von der Lippe ble ansatt som Stadskonduktør (byplanlegger) i Bergen i 1870. Han solgte huset sitt i Stavanger til fogd Wilhelm Olsen i 1874.

Lauritz Carl Aas og Kongsgata 49

Lauritz Carl Aas (1823-1880) kom fra Setesdal og var sakfører i Stavanger. Samme år som von der Lippe kom til byen, i 1857, etablerte han Malde teglverk. Byggematerialene til Kongsgata 47 og 49 kom derfra, og han var selv byggherre for nr. 49. Samme år som tvillinghusene ble oppført, ble Aas konstituert politimester i byen, og det nye huset markerte toppen av hans karriere. Men heller ikke han fikk mange år i huset.

Bare to år senere gikk teglverket hans konkurs og ble kjøpt av Kielland-familien. Omtrent samtidig ble Aas tatt for underslag i Stavanger sparebank, der han var forretningsfører. Det var selvfølgelig en større skandale, og Aas gikk også personlig konkurs. Det var nok på grunn av Aas' sviktende økonomi at Frøknene Ring fikk leie Kongsgata 49 til sin pikeskole allerede fra 1869. Da Aas forlot Stavanger i 1876, kjøpte de huset. Skolen eksisterte til 1899.

Bygningene

Malde teglverk leverte nok tegl til noen av von der Lippes prosjekter. Det finnes Malde-tegl i domkirken, rundt vinduer som ble utvidet under hans rehabilitering. Det var altså allerede samarbeid mellom teglverkseieren og den ti år yngre arkitekten da de oppførte sine nabohus ved Breiavatnet. Husene ble trolig satt opp av to tyske murere som ble hentet til byen på von der Lippes oppfordring, bl.a. til arbeidene på St Petri.

Tvillinghusene lå nesten landlig til i utkanten av byen med hager ned mot vannet. Det var usedvanlig flotte og påkostede byvillaer, som skilte seg ut fra Stavangers trehusbebyggelse. I 1868 fantes det bare 12 privateide murhus i byen.

Selv om de to husene er ganske like, har arkitektens hus mer forseggjort dekor. Mot Kongsgata er vindusomrammingene også utstyrt med bronsemedaljonger av arkitektens faglige forbilder: arkitektene Kallikrates, Brunelleschi, Michelangelo og Schinkel.

Husene er preget av arkitekturretningen *historisme*, som dominerte europeisk murarkitektur på 1800-tallet. I denne perioden lånte arkitektene former og detaljer fra historiske bygninger. Tvillinghusene i Kongsgata er har nyromansk dekor inspirert av middelalderens arkitektur, særlig kirker.

Opprinnelig var begge byggene enkle, rektangulære hus med gavl mot Breiavatnet og Kongsgata. Men da frøknene Ring kjøpte nr. 49, bygde de på en fløy mot syd. Tilbygget er nøye tilpasset huset, og det er nærliggende å tro at von der Lippe selv tegnet det.

Stavanger kommune kjøpte begge husene i 1916 -1917 og bygde dem sammen med et mellombygg. Også mellombygget fra 1919 er samvittighetsfullt tilpasset von der Lippes arkitektur. I dag er det ikke lett å se at Kongsgata 47-49 er oppført i tre byggetrinn. Kommunen har brukt huset til mye forskjellig, blant annet ligningskontor, sosialkontor, byarkitektkontor og nå i det siste kontor for LAR-koordinatortjenesten og helsestasjon for folk med rusproblemer.

Fargehistorien

Huset har vært kledd i ulike rødfarger lenge. Alle fargefotografier av Kongsgata 47-49 viser huset i ulike nyanser av rødt, og til nå har vi trodd at det var kommunen som innførte rødfarge da de overtok bygningene.

Eldre svart-hvitt-fotografier viser tydelig lysere bygninger, og på fotografier fra århundreskiftet ser de to husene ut til å ha hatt forskjellig farge.

I forbindelse med rehabiliteringen i år har konservatorer fra Arkeologisk museum gjennomført fargeanalyser, som viste at begge husene opprinnelig var lys beige. Dette bekrefter den tidligste avbildningen av dem, en akvarell av Mons Gabriel Monsen fra da husene var helt nye.

Fargeundersøkelsene bekreftet at husene dels har vært ulikt malt, men viste at fargeholdningen har holdt seg innenfor spekteret beige, brunlig og grågrønt inntil slutten av 1920-tallet. Kommunen malte altså ikke huset rødt etter sammenbyggingen i 1919. Hele det sammenbygde huset ble først malt veldig nær opptil von der Lippes originalfarger, men med hvite vinduer. Hovedfargen er så lik den opprinnelige at det er grunn til å tro at det var et bevisst forsøk på tilbakeføring.

Først rundt 1930 ble altså huset rødt, og da med friskt gulgrønn detaljering. Detaljene var senere mørkegrønne, mørkegrå og lys grå før de endte som hvite. Også den røde hovedfargen har variert mye. Flere som har sett bilder fra 1970-tallet har trodd at rødfargen på huset hadde falmet, men den gang var det faktisk malt rosa.

Farge og arkitektur

I Stavangers våte klima har det vist seg vanskelig å la teglsteinshus stå ubehandlet, og mange umalte teglhus har derfor blitt malt etter hvert. Et kjent eksempel er St. Petri kirke, som antagelig ble malt rundt 1920. For at kirken ikke skulle endre karakter for mye, ble det valgt rød farge. Også mange andre teglbygninger i byen er røde, sikkert ut fra samme logikk. Kan det være denne tankegangen som ligger bak at også Kongsgata 47-49 fikk rød drakt rundt 1930 – i tillegg til at rødt var i vinden som husfarge på denne tiden? Å male Kongsgata 47-49 rød, fjernet likevel opplevelsen av denne bygningen fra det som var arkitektens grunnleggende idé da han tegnet husene.

Når stillasene fjernes, vil Kongsgata 47-49 fremstå slik at arkitekten og teglverkseieren som flyttet inn for 150 år siden ville kjent seg igjen.

Hanne Windsholt
byantikvar
Stavanger kommune

Oktober 2017